

Тоді вони будуть не такими вже й стрьомними.

Більшість телефонів мають функцію «скинути до заводських налаштувань». Це означає, що вся інформація у пам'яті телефону зтреться. Варто запам'ятати комбінацію клавіш або послідовність натискань на екрані, що викликає функцію «скинути до заводських налаштувань» або вміти швидко користуватися нею у екстрених випадках. Важливо усвідомлювати, що спеціальне обладнання дозволяє повністю або частково відновити інформацію навіть з «відформатованої» картки пам'яті, і тому все одно не записуй у пам'ять телефону нічого зайвого і не надійся на те, що встигнеш «скинути» пам'ять телефону.

Якщо ж «екстрений» випадок таки настане — думай у першу чергу про своє життя та здоров'я, а також про життя і здоров'я побратимів. На крайній випадок (наприклад: об'єктивний ризик потрапити у полон із зайвою інформацією) телефон можна знищити прикладом зброї, залити водою чи бензином або кинути у вогонь. При цьому пам'ятай: якщо ворог побачить, як ти це робиш — у тебе буде більше проблем, ніж якщо б хтось щось побачив на твоєму телефоні.

3.10. Коли матимеш вільний час — **завчи на пам'ять 5 «екстрених» номерів телефону.** Раніше, у «доелектронну» добу, люди пам'ятали номери телефонів. Тепер, коли вся інформація зберігається у електронній адресній книжці, а SIMки міняються досить часто — ми можемо не пам'ятати навіть телефони близьких людей, годі казати про побратимів, із якими ти познайомився досить недавно і у доволі незвичних умовах. Якщо втрапиш свій мобільний, але не пам'ять — зможеш лишатися на зв'язку і не підведеш своїх близьких та побратимів.

4. Зміст розмов, фото та відео зйомки, смартфони, месенджери і соціальні мережі

Гетьман Очеvidько вчить нас, що «не має нічого таємного, що не стане явним». Саме тому — не фотографуй і не знімай на відеокamera свого телефону нічого, що не хотів би бачити у вільному доступі в Інтернеті або в руках у ворога. Мобільні месенджери та соціальні мережі можуть бути неймовірно джерелом підтримки для тебе та твоїх побратимів, але разом із цим онлайн-знайомі, які видають себе за симпатичних дівчаток або твоїх друзів, насправді можуть збирати інформацію для нанесення удару по тобі і твоїм побратимам або використовувати тебе для поширення чуток та дезінформації. Також те, що зараз здається сміливим або смішним вчинком «на пам'ять», через певний час може стати тягарем на все життя або призвести до смерті чи поранення.

4.1. **Не роби фотознімків «з вікна» під час пересувань на місцевості.** Фото природи можуть виглядати дуже красиво на твоїй сторінці у соціальній мережі — але вони можуть містити інформацію, характерні форми рельєфу, сліди від техніки, і т.д., які не помітні для тебе, але помітні для фахівця.

4.2. **При фотозйомці завжди треба отримати дозвіл від усіх осіб, що будуть у кадрі.** Це стосується як військових, так і цивільних. Війна закінчиться — ти повернешся додому, а вони житимуть тут далі. Якщо плануєш опублікувати фото в Інтернеті — необхідно повідомити про це всіх зображених на фото. Якщо на фото випадково потрапила незнайома людина, котра не давала дозволу на фотозйомку — публікувати таке фото не варто. Навіть якщо фотозйомку тобі дозволили — пам'ятай про свій обов'язок не підставити людей.

4.3. **Фотографуватись біля техніки — погана прикмета.** Якщо «не йметься»: при фотографуванні біля техніки переконайся у тому, що до кадру не потрапляє інформація, яка дозволяє ідентифікувати цю техніку (порядкові номери, службові індекси, характерні дефекти, солдатські вдосконалення, «колоди для самовитягання» і т.д.)

4.4. **Відключи геотеги.** Більшість програмного забезпечення камер сучасних мобільних телефонів зберігає географічні координати місця, у якому було зроблено знімок. Така інформація зберігається у файлі із фотографією і дозволяє із точністю до кількох метрів встановити на карті місце фотографування. **Важливо розуміти: коли ти відключиш геотеги, вони не зникнуть з твоїх фотографій — вони зберігаються до нових фотографій та відео,** але ніяк не впливає на вже створені раніше фотографії. Якщо користуєшся Instagram чи Flickr — не забувай про це. До війни ти навряд чи про це замислювався, і тому тепер красива родинна фотка із дитиною, зроблена у батьків

вдома, може легко видати точне місце проживання твоїх близьких.

4.5. **«Надійність» та «захищеність» месенджерів, таких як Viber, Skype, Facebook Messenger тощо — ілюзія.** Повідомлення у таких месенджерах дійсно важче перехопити ніж SMS, але ці месенджери мають «відмички» (backdoor) у програмному кодї, наявність яких вимагається законодавством США. Також, месенджери рівня Viber глибоко інтегруються із програмним забезпеченням смартфона і дозволяють зчитувати твою адресну книжку, місцезнаходження та службові статуси мобільної мережі (у тому числі: кому і коли ти телефонував за допомогою звичайного мобільного зв'язку). Сприймай повідомлення у мобільних месенджерах так само як і SMS. Не треба писати і надсилати там нічого зайвого. «Надійних» месенджерів не існує.

4.6. **Не додавай незнайомих людей, які просяться до тебе «у друзі» у соцмережах та у месенджерах.** Перебування на фронті безумовно підвищує твою популярність. І це заслужено, адже ти ризикуєш життям заради своєї країни. Однак не втрачай голову у ритиві за такою популярністю. Коли ти приймаєш «у друзі» зовсім незнайомих людей, окрім того, що ці «друзі» можуть бачити набагато більше приватної інформації про тебе, ти підводиш своїх справжніх друзів — побачивши таку людину у тебе «в друзях» вони подумують, що це спільний знайомий і також можуть прийняти запит. Те ж саме стосується і спілкування у месенджерах типу Viber, де незнайома людина може надіслати тобі фотографію або особисте повідомлення, знаючи номер твого телефону і спровокувати тебе на подальше особисте спілкування.

Повертайся із перемогою живим та здоровим!

З повагою, твої друзі зі Збройних сил України.

P.S. Найближчим часом ми розробимо довідник корисних USSD-команд та IVR-послідовностей для українського воїна. Слідкуй за оновленнями на сайті: <https://informnapalm.org/knyvgarnya>. Усі питання та зауваження щодо цього документу можна задати на електронну пошту: cyber.vyisko@gmail.com

Підготовлено Навчально-методичним центром
Цивільного захисту та безпеки життєдіяльності
Хмельницької області
за матеріалами informnapalm.org

Воїні і мобільний телефон

Привіт, друже! Вітаємо тебе із тим, що ти став воїном Збройних сил України і захищаєш суверенітет та територіальну цілісність нашої країни. На жаль, зараз у нашій країні іде війна. Ця війна не схожа на жодну іншу війну, які раніше доводилося пережити нашій країні. Окрім війни у окопах та бліндажах ця війна іде у головах людей, по телебаченню, в Інтернеті та... у твоєму мобільному телефоні.

Сучасний мобільний телефон дозволяє тобі постійно бути на зв'язку із близькими, обмінюватись фото та відео, читати, дивитись кіно, спілкуватись та ділитись враженнями у соцмережах. Але зараз ти на війні. І з друга мобільний телефон може перетворитись на зрадника, який, у випадку невідомих використання, дозволить ворогу поранити або знищити тебе та твоїх побратимів.

Ця книжка не ставить на меті повчати або щось забороняти. Ти доросла людина, здатна самостійно вирішувати для себе як поводитись, а команди тобі може віддавати лише твій командир. Ми лише дамо тобі декілька порад, які, можливо, стануть у нагоді, та спробуємо пояснити тобі речі, про які ти, можливо, ще не знав або знав ще не все.

1. Що треба підготувати вдома

1.1. **Придбай додаткові SIM-картки для свого телефону.** Це можна зробити як вдома, так і у дорозі на місце дислокації. Деякі мобільні оператори регіоналізують SIMки. Це означає, що найдешевше для тебе буде користуватись SIMкою, яка придбана у тій області, з якої ти телефонуватимеш, поки служитимеш.

Тому, для економії коштів, можеш придбати додаткову сімку на місці, куди прибуєш для несення служби, або вдома (у цьому разі потім треба зателефонувати за номером, що вказаний на стартовому пакеті, аби змінити тарифний план на діючий для необхідного тобі регіону). Оскільки у дорозі часу придбати нову сімку може не бути — краще мати із собою додаткову SIMку, придбану ще вдома. Цю ж SIMку можна буде використовувати як резервну, якщо із придбаною на місці картою щось станеться.

Додаткова SIMка потрібна у першу чергу для того, аби ти зміг давати свій номер телефону побратимам із інших підрозділів та місцевим мешканцям, яким довіряєш. Якщо твій тимчасовий номер телефону дізнаються зліві люди — набагато простіше змінити тимчасову SIMку, ніж ту, номер якої знає багато людей із твого «цивільного» життя. Не забудь повідомити своїм близьким та рідним, якими номерами ти будеш користуватись. Краще аби вони знали усі номери, але домовтеся, що вони телефонуватимуть лише на якийсь конкретний, а на інші — лише у екстрених випадках.

1.2. **Підготуй декілька запасних кабелів та перехідників зарядки для телефону, трійник, скертч-картку поповнення та міцні ємності для зберігання усього цього.** Імовірно за все, твій телефон заряджатиметься від польового генератора, а зберігатиметься в умовах бліндажу чи іншого тимчасового укриття. Аби уберегти телефон від мишей та інших чотириногих (і двоногих), краще за все прихопити з дому пластиковий або залізний контейнер (як такі, у яких зберігається їжа у холодильнику). Аби не розгубити і не ушкодити SIMки (на війні їх у тебе може з'явитись набагато більше ніж дві) — їх також варто покласти окремо, найкраще підійде герметична коробка від льодяників (наприклад: Тіс Тас). Використовувати сірникові коробки не рекомендуємо — вони легко промокають. Поруч із сімками варто покласти вкладши до стартових пакетів, на яких написані PIN та PUK-коди цих сімок та номери підтримки абонентів оператора. Трійник допоможе у ситуаціях, коли телефон вас хоче зарядити багато, а розетка — одна.

До цієї ж «телефонної скрині» варто покласти резервну скертч-картку (або картки, якщо у тебе сімки різних операторів) чи переписати на аркуш паперу вже стерті коди (аби потім не витратити на це час у скрутний момент). «Резервний скертч» має бути дійсно резервним. Коли ти хочеш використати його аби зайву годину побалакати із дівчиною — думай про ситуацію, коли треба буде викликати швидко твоєму пораненому побратимові, мобільний телефон буде твоїм єдиним шансом, а гроші у вас усіх на рахунках раптом позакінчуються.

Поки ти «на матеріку» радимо ознайомитись із розділами сайтів мобільних операторів для абонентів із зони АТО, там є корисна для тебе інформація:

donbas.kyivstar.ua

company.mts.ua/ua/company/coverage/east-connection
life.ua/uk/mobilnij-zv'язok/korvnsi-poslugy/peredzvonny-meni

1.3. Якщо ти наразі готуєшся до відрядження у зону бойових дій і у тебе є смартфон — **обов'язково візьми із собою ще простий маленький «кнопковий» телефон** (який має зовні нагадувати перший у твоєму житті мобільний). Брати чи не брати із собою на війну дорогий смартфон — твій особистий вибір. Однак простий «кнопковий телефон» необхідно мати для екстрених випадків. Окрім того, у екстрених ситуаціях менше шкоди наробить користування саме простим «кнопковим» телефоном. Зайве казати, що заряду «кнопкового» телефону може вистачити на декілька тижнів заощадливого до батареї використання, а смартфон «сяде» максимум за декілька днів.

1.4. Якщо є можливість — **прихопи із дому автомобільну зарядку та проводову гарнітуру (наушники із вбудованим мікрофоном) для свого телефону**. Автомобільна зарядка дозволить тримати телефон зарядженим навіть під час пересувань. Гарнітура дозволить залишити руки вільними і краще зосередитись на оточуючому середовищі навіть під час телефонної розмови.

1.5. Якщо є можливість — **придбай додаткову чи зовнішню батарею (power bank) для зарядки телефону**. Додатковий акумулятор на простий «кнопковий» телефон можна придбати на будь-якому радіоринку чи у магазині мобільних аксесуарів. Зовнішня батарея дозволяє заряджати будь-який телефон через USB кабель. Найдешевше буде замовити їх заздалегіть у Інтернет-магазині.

Якщо ж окрім зовнішньої батареї ти ще придбеш на найближчому радіоринку **набір перехідників для зарядки телефонів, які заряджаються не за допомогою звичайного кабелю у стандарті Micro-USB, а за допомогою кабелів із нестандартними отворами** («тонка» та «товста» Nokia, старий Samsung і т.д.) — ти гарантовано будеш найбільш популярною людиною своєї роти і всі захочуть бути твоїми друзями. Краще за все мати щонайменше дві зовнішні батареї (одна заряджається, інша із тобою). Якщо фінанси не дозволяють самостійно придбати зовнішні батареї — замовте їх через волонтерів із розрахунку 2 батареї на 10 бійців. Зовнішня батарея повинна мати ємність не менше 8 000 mAh (міліампер-годин). Батарея із меншою ємністю не буде працювати на морозі.

1.6. **Захисти телефон і SIM-картку кодом доступу**. Важливо розуміти, що код доступу до телефону захищає збережену на цьому телефоні інформацію (адресну книжку, фото та відео, календар та нотатки), а код доступу до SIM-картки не дозволить зловмиснику здійснити дзвінок з твого номеру телефону переставивши твою сімку до іншого апарату. Встанови будь ласка обидва коди!

1.7. **Поміть зарядку та телефон аби вони не загубилися серед інших**. Вдома цей крок може здаватись дивним, але у бойових умовах шнурок зарядки для твого телефону дуже швидко загубиться. Якщо у тебе стандартна модель телефону — ймовірно, що хтось із бійців може помилково взяти твій телефон замість свого. Найпростіше диференціювати твоє обладнання за допомогою смужки кольорової ізоляції. Рекомендуємо прихопити декілька різнокольорових мотків ізоляції із собою — у такий же спосіб можна індивідуалізувати магазини від зброї, рації та інше схоже між собою переносне обладнання.

1.8. **Якщо таки вирішив брати із собою смартфон — встанови на нього офлайн карти** тієї місцевості, де перебуватимеш, завантаж музику і відео, які підтримуватимуть бойовий дух у тебе і побратимів, **зроби резервну копію** контактів, фото та відео і **видали усю інформацію, яка може ідентифікувати твоїх родичів або тебе**. Ніколи не слухай музику у навушниках на фронті! Слухай її будь ласка лише через зовнішній динамік і лише тоді, коли це не викazuje ворогу твою позицію.

1.9. **Познайом своїх батьків та близьких із батьками та близькими побратимів із твого підрозділу** — це дозволить їм обмінюватись інформацією, збереже їм нерви і зменшить кількість непотрібних дзвінків у

це можна як «до відрядження», так і вже «звідти» — повідом своїм близьким номери трьох побратимів, із якими найбільше спілкуєшся, і попроси своїх побратимів зробити те саме. Далі спрацює сарафанне радіо.

Важливо не зволікати із цим — адже більшість прикрих ситуацій, пов'язаних із використанням мобільного зв'язку, стаються на початку відрядження або ще по дорозі на місце дислокації саме через те, що ані ти, ані твої родичі ще не мають досвіду спілкування «із фронтом».

2. Висунення на бойові позиції. Мобільний телефон під час бойових пересувань

Передавач мобільного телефону є джерелом випромінювання радіохвилі. Наявність такого радіовипромінювання можна встановити за допомогою аматорського обладнання, яке продається на звичайному радіоринку. Якщо у лісосузі біля дороги із одного села в інше раптом з'явилися десять джерел випромінювання — це означає, що там хтось є. Аби визначити це, не потрібно бути спецслужбою або контролювати обладнання мобільного оператора.

2.1. **Тримай свій мобільний телефон вимкненим під час пересувань. Якщо дозволяє конструкція телефону — краще витягнути із нього акумулятор**. Це потрібно аби унеможливити мимовільне включення телефону внаслідок випадкового натискання його кнопок елементами одягу, бронезилета або під вагою тіла. Заохоті побратимів зробити те саме. Покажи їм цю брошуру та поясни: якщо хтось один із вас підведе — загинути можуть усі.

2.2. **Краще не користуватись режимом «Авіапереліт»** на смартфоні замість повного вимкнення телефону. Режим «Авіапереліт» на сучасних телефонах дозволяє використання Wi-Fi або Bluetooth з'єднання. Частина виробників дозволяють вносити зміни до стандартних налаштувань режиму «Авіапереліт». Це означає, що внаслідок стресу ти можеш випадково увімкнути Wi-Fi чи Bluetooth передавач. Із тих же причин (випадково увімкнення Wi-Fi або Bluetooth передавача) краще не користуватись GPS-приймачем телефону для навігації під час бойових пересувань, а використовувати для цього окремий GPS-пристрій.

2.3. Якщо пересування є тривалим і ти хочеш **повідомити близьким, що із тобою все добре і їм не треба хвилюватись** — радимо наступне:

Запитай дозволу командира на користування телефоном. Навіть якщо командир не помітить, що ти без його дозволу користувався телефоном, це помітить хтось інший і, щонайменше, твої стосунки із командиром можуть бути зіпсовані.

Краще здійснювати такий дзвінок під час нетривалої стоянки, а не під час руху колони (це ускладнює визначення напрямку руху), найкраще - у момент, коли стоянка завершується (починається завантаження у машини).

Не забувай вимкнути телефон і вииняти з нього акумулятор після завершення розмови.

Якщо не вдалося додзвонитись — надішли близьким SMS: вони дізнаються, що із тобою все добре щойно їх телефон буде знову на зв'язку, а тобі не доведеться знову вмикати телефон аби повторно телефонувати їм.

3. Користування телефоном на бойових позиціях
Сигнал від мобільного телефону та інших пристроїв, що випромінюють радіохвилі, можна використати аби зрозуміти, де саме і у який час ці пристрої випромінювали сигнал. На практиці це означає, що якщо уся чота (взвод) тримає свої мобільні телефони постійно увімкненими у кишенях одягу під час знаходження на позиціях — захищені особи можуть встановити, де саме і у який час скопичується найбільше сигналів (які випромінюють телефони бійців). Наприклад: чота збирається снідати о 8 ранку у наметі біля стоянки БТР. Всі їдять із увімкненими телефонами. Ці телефони є скупченням джерел радіовипромінювання, що встановлюється за допомогою спеціального обладнання. Отже найбільш ефективним буде митометний обстріл цього намету у ззначений час.

3.1. Саме тому, у випадку тривалого знаходження у одному і тому самому місці (блокпост, посадка, казарми), **важливо мінімізувати кількість та тривалість телефонних розмов і тримати мобільний**

3.2. **Вкрай погана ідея — спілкуватись по мобільному під час знаходження у секреті чи дозорі**. Окрім ризику виказати себе шляхом визначення джерела радіовипромінювання існує набагато більша ймовірність, що супротивник почує твій голос або побачить у бінокль відслідчування екрану мобільного телефону.

У надзвичайних випадках, коли іншого вибору немає і це дозволить командир — треба користуватись телефонною гарнітурою (наушники та мікрофон) чи прикрити телефон одягом (якщо не маєш гарнітури). Але необхідно пам'ятати про цю: навіть якщо ворог не чує тебе — телефон відволікає і ти можеш не відреагувати своєчасно.

Якщо у цивільному житті ти або твій побратим звик грати на телефоні у комп'ютерні ігри «аби руки були чимось зайняті» — подбай заздалегіть про якийсь безпечніший замітник: вервицю (чотки), кубик Рубіка, тощо. Це врятує життя вам обоє.

3.3. **Надсилай SMS-повідомлення або повідомлення за допомогою мобільних месенджерів замість телефонних розмов**. Аби твоїм родичам було простіше зрозуміти, коли ти надіслав SMS, можна додавати дату та час (мобільний телефон відображає час та дату отримання SMS, а не час та дату, коли це SMS було відправлене), а аби близькі менше сумували — якусь просту новину з твого фронтового побуту. Наприклад: «Vse dobre. 02.09.2014 10:20. Bachyiv metelyka» або «Vse dobre. 07.01.2015 14:27. Zviv polyovu kytyu». Не варто додавати у такі повідомлення інформацію про обстріли та негаразди: тобі від цього легше не стане, а близькі будуть хвилюватись. Окрім цього, така інформація може потрапити не в ті руки.

3.4. Мобільним телефоном краще за все користуватись біля добре укріпленого укриття, здатного витримати артилерійський обстріл, або біля того місця, де скупчення мобільних телефонів є природним (магазин, сільрада). Також краще кожного разу змінювати час дзвінків, аби не було можливості встановити графік цих дзвінків.

3.5. **Телефон має бути постійно максимально зарядженим**. На війні ніколи не знаєш, що станеться у наступну хвилину. Рекомендуємо тобі постійно тримати телефон у стані зарядки акумулятора не менше 75% (три рисочки на індикаторі заряду) і постійно мати із собою запасний акумулятор чи зовнішню батарею із кабелем зарядки.

3.6. **У випадку спланованої атаки супротивник у першу чергу подбає про відключення мобільного зв'язку**. Також це можуть зробити свої підрозділи задля твоєї ж безпеки. Не варто надіятись на мобільний телефон як на засіб зв'язку у екстрених випадках. Подбай про те, аби твій підрозділ завжди мав із собою справні засоби спецзв'язку (рації, дровты польові телефони) і аби ці пристрої були у належному стані (налаштовані канали та захист, заряджений акумулятор, є запасний акумулятор, особливо у зимовий час).

3.7. У польових умовах заряджатись твій телефон буде від генератора. Від нього ж будуть заряджатись і телефони та електронні пристрої інших бійців. **Рекомендуємо вимикати або переводити телефон у режим «Авіапереліт» під час зарядки**. Це скоротить час зарядки і дозволить іншим бійцям також зарядити свої пристрої. Окрім цього, телефон не буде нікого відволікати вібрацією або рінгтоном (якщо на нього подзвонять) і не буде випромінювати радіохвилі. **Краще за все обладнати герметичну скриню для зарядки техніки поруч із генератором і завести у неї подовжувач із трійником**. Це дозволить захистити техніку від мишей та інших шкідників, а також захистити її від потрапляння вологи у випадку дощу або снігу.

3.8. **Подбай про те, аби акумулятор на твоєму телефоні «жив» довше**. Зменш яскравість екрану до мінімальної, відключи усі додаткові сервіси (вже згадану геолокацію, автоматичні оновлення програмного забезпечення, тощо). Дбай про те, аби акумулятор не розряджався постійно «до максимуму». Це ілюзія, що повний розряд акумулятору є «кращим» для нього. Акумулятори мають певний ресурс роботи (цикли «зарядка/розрядка»). Повна розрядка акумулятора є одним циклом.

3.9. Якщо постійно думати про те, що все буде добре — все дійсно буде добре. Але **варто заздалегіть підготуватись до «стрьомних» випадків**